

Opis źródła:

Poloneutichia autorstwa Andrzeja Lubienieckiego, ariańskiego historyka, jest kroniką historii Polski ze szczególnym uwzględnieniem lat 1506-1616, skupiająca się na panowaniu Zygmunta II Augusta, Stefana Batorego oraz Zygmunta III Wazy. Pełna nazwa kroniki brzmi *Poloneutichia abo Królestwa Polskiego szczęście, a przy tym i W. Księstwa Litewskiego. A potem tegoż szwankowanie w roku 1612 i 1613*. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem kroniki, w którym autor pisze o momencie nominowania Stefana Batorego na króla Polski.

Miejsce i data wydania:

Pierwotnie napisana około 1616 roku. Drugie wydanie we Lwowie w 1843 roku w fragmentach.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

XIX-wieczna wersja w formie drukowanej znajduje się, m.in. w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk.

Tekst źródła (fragment):

Tedy zgodnie rozkazano Mikołajowi Sienickiemu herbu Bończa, podkomorzemu chełmskiemu, marszałkowi koła rycerskiego, aby królowę za królową a Stefana Batorego za króla polskiego i książę księstwa litewskiego nominował, co też uczynił Sienicki. I iż był ewangelikiem, tedy po onej rzeczy barzo pięknej, którą tam uczynił jako orator wielki i w rzeczach biegły, który od kilkunastu lat przedtem zawżdy marszałkiem poselskim był [...] po onej mowie swej pięknej i nabożnej napominał wszystkich ze łzami, aby Panu Bogu za jego łaskę podziękowali. I pokłękawszy począł śpiewać modlitwę pańską po polsku: Oyczenasz; i tak dośpiewał, a z nim klękneli mało nie wszyscy, i katolicy śpiewali pacierz. A potem wstawszy dalsze rzeczy namawiali.

Słowniczek pojęć:

Poloneutichia - dzieło historiograficzne napisane przez polskiego historyka ariańskiego, Andrzeja Lubienieckiego, które opisuje historię Polski ze szczególnym uwzględnieniem lat 1506 - 1616. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Poloneutichia_albo_Polskiego_Kr%C3%B3lestwa_Szcz%C4%99%C5%9Bcie

Andrzej Lubieniecki - duchowny, historyk oraz pisarz braci polskich. Podkreślał w swoim dziele *Poloneutichia*, że Bóg karze Rzeczpospolitą za nietolerancję w stosunku do innowierców. Więcej: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Lubieniecki_\(zm._1623\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Lubieniecki_(zm._1623))

Mikołaj Senicki - polityk, podkomorzy chełmski, wielokrotny marszałek sejmowy, znakomity mówca i działacz sejmowy. Jedną z głównych postaci sejmowych drugiej połowy XVI wieku. Pod koniec życia związał się z obozem braci polskich. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Mikołaj_Sienicki

Zygmunt II August - król Polski w latach 1548 - 1572, ostatni król z dynastii Jagiellonów; z jego inicjatywy połączono Królestwo Polskie oraz Wielkie Księstwo Litewskie unią, tworząc w ten sposób Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_II_August

Stefan Batory - król polski w latach 1575 - 1586; mąż Anny Jagiellonki od 1576 roku. Książę siedmiogrodzki. Drugi król elekcyjny Rzeczypospolitej. Zwyciężył Maksymiliana II Habsburga, pretendenta do tronu polskiego, jak również Cara Iwana IV Groźnego, zmuszając go do opuszczenia Inflant i doprowadzając do zawarcia korzystnego dla Rzeczypospolitej rozejmu w Jamie Zapolskiej. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Batory

Zygmunt III Waza - Król Polski i Wielki Książę Litewski w latach 1587 - 1632. Król Szwecji w latach 1592 - 1599. Za jego panowania Rzeczpospolita osiągnęła największą w historii powierzchnię terytorium. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_III_Waza

Wielkie Księstwo Litewskie - dawne państwo na wschodzie Europy, obejmujące swoim obszarem m.in. tereny dzisiejszej Białorusi oraz Litwy. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wielkie_Księstwo_Litewskie

Bezkrólewie - jest to okres pomiędzy śmiercią lub abdykacją danego króla, a wyborem jego następcy, kiedy to władzę sprawował tzw. interrex, czyli regent. W Polsce, tradycyjnie, od czasu bezkrólewia po śmierci Zygmunta II Augusta tytuł interrexa przysługiwał prymasowi Polski.

elekcja 1575 - kończąca półtoraroczny okres bezkrólewia w Rzeczypospolitej wybory króla, po abdykacji Henryka Walezy. W trakcie elekcji 1575 roku wybrano na króla Stefana Batorego. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Elekcja_1575

arianie - potoczna nazwa dla braci polskich; była to unitariańska, protestancka wspólnota religijna, która wyodrębniła się w 1562-1563 roku z polskiego Kościoła Reformowanego. Stanowiła najbardziej radykalny odłam reformacji w Polsce. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Bracia_polscy

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej:

1. Skąd pochodził Stefan Batory i którym z kolei był królem elekcyjnym Rzeczypospolitej? Jaka była jego polityka wewnętrzna?
2. Czym były wolne elekcje? Jaka grupa społeczna brała w nich udział? Czym charakteryzował się taki system polityczny?
3. Kto był poprzednikiem Stefana Batorego?

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Kto, w świetle tekstu źródłowego, został wybrany na króla polski? Kto był kandydatem do tronu?
2. Kto został wybrany królem w czasie pierwszej wolnej elekcji? Jakie wydarzenia doprowadziły do późniejszego bezkrólewia?
3. Którym z kolei królem elekcyjnym był Stefan Batory? Korzystając z wiedzy własnej opisz, jaką politykę wewnętrzną oraz wobec ościennych krajów prowadził Stefan Batory.
4. Jakie znaczenie dla Rzeczypospolitej miały wolne elekcje? Jakie były zagrożenia takiej formy rządów? Jak się taka forma rządów nazywała i która grupa społeczna miała w jej ramach największy wpływ na wydarzenia w kraju?
5. Dlaczego w Rzeczypospolitej zaczęli rządzić królowie elekcyjni? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy pamiętać o tym, dlaczego pojawiła się możliwość przeprowadzania wolnych elekcji w Rzeczypospolitej, jak również warto przypomnieć sobie

ostatniego władcę z dynastii Jagiellonów - jakie były okoliczności polityczne po jego śmierci i jakie dziedzictwo po sobie pozostawił.

Zwrócić warto również uwagę na to, które obszary Rzeczypospolitej były kośćmi niezgody z sąsiednimi krajami. W których z tych krajów Stefan Batory prowadził wojny? Czy były one zwycięskie? Co Rzeczpospolita uzyskała w ich wyniku? Także w kwestii polityki wewnętrznej warto przypomnieć sobie, kto był najbliższym współpracownikiem Batorego oraz jaki miał on stosunek do polskiej szlachty.

Najważniejsze cezury:

1572 - śmierć ostatniego króla z dynastii Jagiellonów

1573 - pierwsza wolna elekcja

1575 - druga wolna elekcja

1575 - 1586 - panowanie Stefana Batorego

Literatura pomocnicza

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013.

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska